

PÉNZES OTTÓ

TÖRTÉNELEM ALAPFOKON

5. évfolyam

RÖVID TÖRTÉNETEK

Képes Géza Általános Iskola – Mátészalka
tortenelem.kepesiskola.hu

AZ EMBERISÉG HAJNALA – AZ ÓSKOR

Az őskorról röviden

Az emberiség kialakulásáról szinte semmit sem tudunk. Vannak, akik Isten teremtményének, mások földönkívüliek leszármazottainak gondolják az embert, de vannak akik azt vallják, hogy lassú fejlődéssel az állatvilágból emelkedtünk ki.

A történelem mellett több tudomány is foglalkozik a kérdéssel. A régészek, az embertan kutatók, a néprajzkutatók, és a genetikusok is keresik a választ az eredetre.

Biztosnak látszik, hogy több fejlődési állomáson is átment az a lény, amelyik végül **homo sapiens sapiensnek, vagyis értelmes embernek** nevezhető. Ez az az ősember típus, amelyik a mi közvetlen elődünknek tekinthető.

Bármelyik ősemberfajtát vizsgáljuk, azt látjuk, hogy elsősorban **vadászattal, halászattal és gyűjtögetéssel foglalkoztak**, miközben meghatározott területen belül **vándoroltak**.

Hitviláguk azon a döbbenetes élményen alapult, mely szerint érezték a szellemek jelenlétét, és kapcsolatba is tudtak velük lépni. Erre természetesen csak a kiválasztottak voltak képesek.

(A **sámánok** és a **táltosok** titkai ma is megfejthetetlenek.)

Az egyén nem vált ki a közösségből, azzal egylényegűnek érezte magát.

Történelmi korszakok

A történészek azért látták szükségesnek végrehajtani a korszakolást, hogy a magunk féle „időutazók” jobban tudjanak tájékozódni.

ÓSKOR-nak nevezzük tehát azt az időszakot, ami **az emberiség kialakulásától, az írásbeliség megjelenéséig tart. Ez kb. a Kr. e. IV évezred** lehet. Látható, hogy itt még nincsenek pontosan meghatározható dátumok. (Az is nagy kérdés, hogy az írásbeliség megjelenésével az emberiség a fejlődés útjára lépett, avagy inkább kezdte elveszíteni azt a kialakulásánál fogva benne lévő közösségi tudatot, amelyben a hit, a bizalom, az együttérzés, a rend magától értetődő, vagyis evidencia volt.

ÓKOR-nak nevezzük azt az időszakot, ami **az írásbeliség megjelenésétől, a Kr.e. IV. évezredtől a Nyugat-Római Birodalom bukásáig, Kr. u. 476-ig tart.**

KÖZÉPKOR-nak nevezzük a **Nyugat-Római Birodalom bukásától, 476-tól, az Amerika felfedezéséig, 1492-ig tartó időszakot.**

ÚJKOR, az az időszak, ami **Amerika felfedezése, 1492 óta napjainkig eltelt.**

JELENKOR az, ami **napjainkban történik.**

Jegyezzük meg, hogy bármelyik korban is élt valamelyik elődünk, ő sohasem gondolta azt, hogy őskori, ókori, netán középkori ember. Ő mindig a jelenkorban élt. Ez a felosztás csak a történelemtudomány szempontjából érdekes és hasznos, a hétköznapi életben értelmetlen.

AZ ÓKOR ELSŐ JELENTŐS ÁLLAMAI

Az ókori kelet világa – rövid áttekintés

Az ősemlékű népek egy része még nagyon sokáig vándorló (nomád) életet élt, míg mások letelepedtek.

Akik a nagy termékeny folyóvölgyekbe érkeztek, azok hozzáálltak a földműveléshez, állattartáshoz. Csatornákat és gátakat építettek, öntöztek, de közben a védelmükről is gondoskodtak. Ennek a szervezőmunkának az eredményeképpen jött létre az állam, amelynek élén az uralkodó, és a vezető réteg állt.

A **Nílus** folyó mentén jött létre **Egyiptom**, a fáraók földje, ahol piramisok találhatók.

A **Tigris és az Eufrátesz** folyók között először a titokzatos **sumérek** hoztak létre birodalmat, majd őket követték az akkádok, aztán az óbabiloni, a hettita, az asszír, az újbabiloni, a perzsa, a makedón és a pártus birodalmak.

Az **Indus és a Gangesz** vidékén előbb a dravidák, majd az áriják alapítottak államot. Ez volt **India**, ahol az emberek kasztokban éltek, és hittek a lélek újjászületésében. A buddhizmus is itt született.

A **Hoang-ho és a Jangce** folyók környékén Kína alakult ki. Ez a különleges nép önmagát a csillagos éghez hasonlította, államát pedig Mennyei Birodalomnak nevezte.

A **Földközi tenger keleti partvidékén** éltek a **föníciaiak**, a „tenger fuvarosai”, akik kereskedelemmel foglalkoztak, és a **zsidók**, akiknek monoteista (egyistenhitű) vallása később az európai kultúra szerves része lett.

AZ ÓKORI GÖRÖGÖK

A görögökről röviden

A nagy folyók melletti államokkal egy időben **Krétán is kialakult egy fejlett kultúra**. Ez a bikafejjel szimbolizált, és Minószi kornak nevezett időszak jelentette az alapot a Kr.e. 2000 körül érkező **első görögöknek** a saját államaik megszervezéséhez.

Az akháj, az aiol és a ión törzsek **városállamokat, vagyis poliszokat hoztak létre**, és benépesítették a Balkán félsziget déli részét, az Égei-tenger szigetvilágát, Kis-Ázsia nyugati partvidékét, sőt, Szicília szigetét is.. Az első korszakot, legerősebb poliszukról Mükénéi kornak nevezzük. Ekkoriban folyt a legendás trójai háború, amelyről **Homérosz** két híres műve is szól. (**Iliász és Odüsszeia**)

A dór törzs érkezése nagy változást hozott. A harcias nép, melynek legerősebb állama **Spárta** volt, fokozatosan kezdte elfoglalni a **görög földet, vagyis Hellászt**. A régi városállamok azonban **Athén** vezetésével szembeszálltak velük. Ez a nagy műveltséggel és kultúrával rendelkező város, ezután szinte állandóan hadban állt.

A görögök azonban a háborúkat is felfüggesztették, ha elérkezett az **olimpiai játékok** ideje, amelyeket Zeusz, a főisten tiszteletére rendeztek. A bajnok nagy tiszteletnek örvendő híresség lett Hellászban.

Ha idegen hatalom támadt rájuk, akkor össze is tudtak fogni egymással. A **három perzsa támadást** is így védték ki.

Az első alkalommal a tomboló vihar tette tönkre I. Dareiosz perzsa király hajóit.

Másodszor a **Miltiadész** vezetésével arattak világraszóló győzelmet **Marathónnál**.

A harmadik perzsa támadásnál szárazföldön és tengeren is nagy csaták voltak. A szárazföldi ütközetre a **thermopülai szorosnál** került sor, ahol a spártaiak 300 hősi katonája mind odaveszett. A tengeri ütközet alkalmával azonban az athéni **Themisztoklész** csellel legyőzte a **szalamiszi öbölben** a perzsákat.

A perzsák végleges legyőzése után Athénban nagy változás következett be. A köznép, vagyis a démosz átvette a politikai hatalmat, s ezzel elkezdődött a **demokrácia korszaka**. **Periklész** irányítása alatt a városban a művészet és a tudomány jelentős támogatást élvezett.

Az állandó belső háborúskodások miatt Athén és Spárta is legyengült, amit **II. Philipposz** /filipposz/ makedón uralkodó kihasználta, és elkezdte a meghódításukat. Ezt már fia, a kiváló hadvezér **Alexandrosz, vagyis Nagy Sándor** folytatta, aki meghódította Egyiptomot, a Perzsa Birodalmat és India egy részét is. A hatalmassá vált **Makedón Birodalomban** a görög nyelvet és műveltséget, mint közvetítő kultúrát próbálta meg elterjeszteni. Ezt a folyamatot nevezzük **hellénizmusnak**.

A görög kultúra meghatározó lett Európában is, ezért tanuljuk meg részletesebben a történetüket.

A krétai kultúra

Már sok-sok korai államszervezetről tudunk. Tovább folytatva a sort, most is egy nagy kultúra és civilizáció bölcsőjével ismerkedhetünk meg.

A **Földközi-tenger keleti felében elhelyezkedő szigeten, Krétán** már Kr.e. 3000 körül fejlett kultúra alakult ki. Ezt a korai korszakot a tudósok **minószi kornak** nevezik. Minószt valószínűleg Kréta első királya volt. A híres knósszoszi palota romjait (benne a zezugos labirintust is, amiről a Minótauroszt legendája című monda szól) megtalálták a régészek. Krétai történelemről és kultúráról főleg mondák alapján vannak ismereteink. (pl.: Európa elrablása, Daidaloszt és Ikaroszt története)

AZ ÓKORI RÓMA

A kis városállamtól a hatalmas birodalomig - rövid áttekintés

Az Itáliai félsziget közepén fekvő városállam, Róma viszonylag rövid idő alatt a világ, - legalábbis a nyugati világ – legnagyobb birodalma lett. A várost a monda szerint egy anyafarkas által felnevelt ikerpár, Romulus és Remus alapította. Valójában latin népek hozták létre.

Történetüket három részre tagolhatjuk:

A KIRÁLYSÁG korában az uralkodó az **előkelőkre (patriciusok)** támaszkodva irányította a várost. (Ők alkották a **szenátust**.) A **köz nép, (plebejusok)** földet műveltek, kézműves mesterségeket űztek és kereskedtek. Első királyuk valóban Romulus volt.

A KÖZTÁRSASÁG korában a **népgyűlés állt az államszervezet élén, de az igazi hatalom a szenátusé** volt.

Ekkor már **megkezdték a hódításokat**. A Földközi tenger körül szinte minden területet megszerezték, s azokat tartományokká (provincia) tették. A legnagyobb háborút az észak-afrikai Pun Birodalommal vívták. (Ennek Hannibál és Scipio /szkípió/ összecsapása volt a legemlékezetesebb eseménye.)

A hódítások eredményeképpen **hatalmasra duzzadt a rabszolgák száma** a birodalomban. Ők fokozatosan átvették minden munkát a szabad köznéptől, akik már csak katonáskodtak, vagy szórakoztak. (A véres gladiátorküzdelmekben gyönyörködtek.) A rabszolgák többször is fellázadtak. A legnagyobb, a **Spartacus /szpártakusz/ féle felkelés** volt, amit csak nehezen tudtak leverni.

A zűrzavaros időszakban az egyeduralkodó visszaállítására tett kísérletet a kor kiváló tudós, hadvezér, politikusa, **Julius Caesar**. /juliusz cézár/ Ő merénylet áldozata lett, de halála után, mégis újra egy kézbe került a hatalom.

A CSÁSZÁRSÁG korának **első uralkodója Octavianus**, /oktáviánusz/ **más néven Augustus császár volt**. Ő hatalmas építkezésekbe kezdett. (Úthálózat, víz-, és csatornarendszer, fürdők, stb. építése kötődik a nevéhez)

Az ő korában született meg a birodalom területén, Júdea tartományban **Jézus Krisztus, aki a feltétel nélküli szeretetre és a megbocsátásra tanította az embereket**. Őt végül a zsidók nyomására kivégezték. Krisztus követői voltak a **keresztények**, akiket még 300 évig üldöztek.

A birodalom életében **Nagy Constantinus /konsztantinusz/ császár** uralkodása alatt nagy változások történtek. Előbb kétközpontú lett a birodalom, majd **395-ben ketté is szakadt**. (Nyugatrómai Birodalom és Keletrómai Birodalom) Ehhez a belső, ellentéteken túl, a kelet felől érkező hatalmas népvándorlás is hozzájárult. A hunok és a germán népek nyomását már nem is tudta elviselni a Nyugatrómai Birodalom, és **476-ban** elbukott. Ekkor ért **véget az ókor, és innentől számítjuk a középkor kezdetét**.

A KÖZÉPKOR KEZDETE – A FEUDALIZMUS VILÁGA

A középkori viszonyok – rövid áttekintés

A Nyugat-Római Birodalom bukása (476) után Európa legjelentősebb állama a Frank Birodalom lett. A feudalizmusnak nevezett társadalmi és gazdasági berendezkedést ők alakították ki. Legjelentősebb uralkodók, Kis Pippin és fia, Nagy Károly voltak.

A kereszténységet is átvéve a rómaiaktól, olyan társadalmat alakítottak ki, amelyben két alapvető csoport létezett: a **földesurak és a jobbágyok**. (Később valamennyi európai állam hasonlóan rétegződött.)

A földesurak között hűbéri viszony épült ki. Így alakult ki az egymástól függő főnemesek, középnemesek és kispnemesek hűbéri láncolata, amelynek csúcsán maga az uralkodó állt.

A nagybirtokosok várakban éltek, a földjeiket a jobbágyok művelték meg **robotban**. Ez azt jelenti, hogy ingyen kellett dolgozniuk a földesúri földeken azért, hogy használatra úgynevezett **jobbágytelket** kapjanak. (A robot mellett még **dézsával és ajándékkal is tartoztak**.)

A nemesi birtokot a legidősebb fiú örökölhette. A második fiú főpapi méltóságot igyekezett megszerezni, a többiek pedig **lovagok** lettek. Ez bizonytalan megélhetést biztosított, de nagy népszerűséget, ismertséget adott.

Ha nem volt örökös, akkor a birtok visszakerült a királyhoz.

A IX. századig a jobbágyok mindenből csak annyit tudtak termelni, amennyire nekik, családjuknak, és földesuruknak szüksége volt. (**önellátó gazdálkodás**)

A IX. századtól néhány új eszköz és módszer segítségével már felesleget is tudtak előállítani. Ennek következtében **szétvált a földművelés és a kézművesség**. Megindult a **kereskedelem**, mert a többletet el kellett adni. Ez ismét magával hozta a **városok** megjelenését is. Ezek a helyek gyorsan fejlődtek. Főleg a kézművesek és a kereskedők költöztek ide. (A városlakókat **polgároknak** nevezzük.) Itt jöttek létre a **céhek** is.

A városok földesúrtól kedvezményeket kaptak, és saját ügyeiket maguk intézhették.

(**önkormányzat**) Adót szedtek a lakóktól, amelynek egy része a földesurat illette, másik részéből a városukat fejleszthették.

A középkorban a politikai hatalom a földesurak és a velük összefonódó főpapság kezében volt. Ebből is látszik, hogy milyen fontos szervezet volt az **egyház, amelynek élén Róma püspöke, vagyis a pápa állt**.

Az oktatásban, a gyógyításban, a lelkek gondozásában játszottak fontos szerepet a **szereztesek**, (bencések, ferencesek stb.) akik kolostorokban, illetve monostorokban éltek. Ezek élén az apátok álltak.

Alsópapságnak nevezzük a falvakban, a jobbágyok között élő plébánosokat.

A középkor tudományának, művészetének, műveltségének is a papság volt a birtokosa. Latinul írtak, olvastak, és hatalmas építkezéseket vezettek. Kódexeket írtak és másoltak. Az építészetben figyelhetők meg azok a stílusjegyek, amelyek a középkor művészetét jellemezték. A X. századtól a **román**, majd a **gótikus**, majd a XIV. századtól a **reneszánsz** stílus terjedt el.

A MAGYARSÁG EREDETE, AZ ÁRPÁD HÁZ KIRÁLYAI

A magyar nép eredete és története az Árpád-házi uralkodók idején

A magyarság eredete nagyon fontos kérdés, ám sajnálatos módon a mai napig sincs megnyugtatóan megválaszolva. Az eredeti, ősi belső-ázsiai, hun-avar magyar hagyomány mellett számon kell tartanunk a finn-ugor kérdést is.

Árpád fejedelem vezetésével történik meg a **honfoglalás 895**-ben. Ez valójában a magyarság Kárpát-medencébe való érkezését jelenti. (A főerők a Vereckei hágón keresztül jöttek be.) Őseink előbb a **Pozsonyi csatában (907)** győzték le a német seregeket, majd úgynevezett **kalandozó hadjárataikkal** tartották rettegésbe egész Európát, sőt Bizáncot is.

A hadjáratok befejezése után **Géza fejedelem** megkezdte a feudális állam kiépítését és a zsidó-kereszténység felvételét. Német katonákat és papokat hívott az országba. Fiát, Vajkot is megkereszteltette (ő lett a későbbi István király). A munkát fia, **I. (Szent) István** folytatta, aki legyőzve a régi rend hívét, **Koppány** vezért, szerezte meg a hatalmat. A pápától kapott koronával **1000-ben koronáztak királlyá**. Vármegyéket alapított, püspökségeket, érsekségeket hozott létre, törvénykönyveket alkotott.

István király halála után válságos időszak következett, amelynek **I. (Szent) László**, majd pedig **Könyves Kálmán** királyok uralkodása vetett véget. Ők is a feudális keresztény államot építették, erősítették tovább. Újabb törvénykönyveket írtak, és megszerezték az Adriai-tenger vidékét is az országnak. (Ekkor már öt szentje is volt az országnak: István király, Imre herceg, Gellért püspök, valamint András és Benedek szerzetesek.)

Újabb trónviszályok után, **III. Béla** uralkodása idején hazánk Európa egyik legjelentősebb hatalma lett. Az ő utasítására írta meg Anonymus a magyarság addigi történetét. (Példaképet, I. László királyt ő avattatta szentté.)

III. Béla fia, **II. András** adta ki az **Aranybullát (1222)**, ami a köznemesség megerősödését eredményezte.

Fia és utója **IV. Béla** szállt szembe az Európába betörő tatárokkal. Ez a hatalmas pusztítással járó **tatárjárás (1241-1242)** a lakosság majd felének elvesztésével járt. Az újjáépítés is IV. Béla nevéhez fűződik, akit az utókor **második honalapítónak** nevezett el.

Az egymással is versengő **kiskirályok** kora kezdődött el IV. Béla halála után. Ebből a válságból az Árpád-házi királyok idején már nem is került ki az ország. Ráadásul **III. András utód nélkül fejezte be földi életét, így vele kihalt az Árpád-ház is (1301)**.